

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO NIEWPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW

3. Miejscowość

PSARY

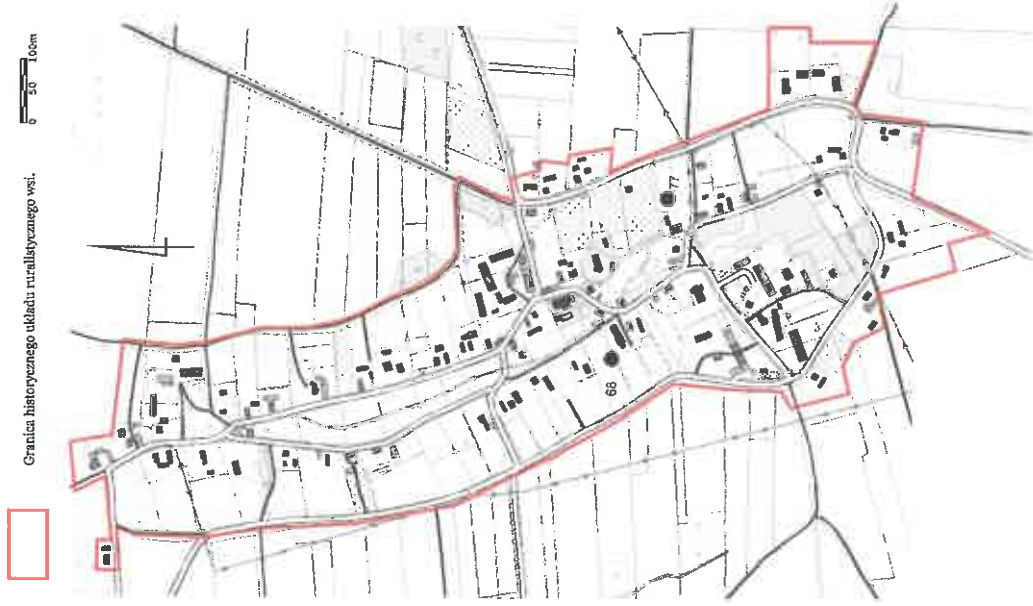
1. Nazwa

**Historyczny układ ruralistyczny wsi wraz z terenem,
na którym znajduje się znaczna ilość zabytków
archeologicznych**

2. Czas powstania

**pradzieje, 1306, 1355, 1455,
1775, 1945**

9. Materiały graficzne

4. Adres (ulica, nr posesji)

5. Przynależność administracyjna

Województwo **DOLNOŚLĄSKIE**

Powiat **GÓROWSKI**

Gmina **JEMIELNO**

6. Współrzędne geograficzne

51°32'23"N 16°35'20"E

7. Użytkowanie obecne
**mieszkalne
rolnicze**

8. Stan zachowania

4

10. Istniejące zagrozenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie

Psary - przed 1945 Hühern - Kreis Gubrau. Pierwszą wzmianką o wsi Psary (Hühern) zawiera dokument z 1306 r., wydany przez księcia Henryka Głogowskiego, w którym wymieniony jest rycerz Piotr z Psar. Kolejny zapis pochodzi z 1355 r. i wzmiankuje istnienie kościoła parafialnego. Dokument z 1376 r. wymienia z kolei wieś i kościół. Miejscowość co najmniej od 2 poł. XVI w. pozostawała własnością rodu von Tschammer herbu Rogala z Osetna w gm. Góra. W 1455 r. wielka powódź, która spowodowała znaczne straty na polach uprawnych i w pogłowi zwierząt gospodarstwach głównie owiec. W poł. XVIII w. wieś należała do rodu von Stosch, a w 1787 r. znajdowała się w rękach von Laue. W 1845 r. właścicielem Psar był podpułkownik von Neuhaus. W połowie lat siedemdziesiątych XIX w. miejsce dobra przeszły w ręce emerytowanego porucznika Heinricha Libberta, którego własnością pozostawały do pocz. lat dziewięćdziesiątych. W 1894 r. jako właściciela wymieniano Waltera Graewe. W 1905 r. posiadaczem Psar był Julius Grosse. W 1926 r. współwłaścicielką-majorkowa Pfeiffer i pani von Heydenkamp. W 1930 r. majątek został przejęty przez spółkę Schlesisches Landesgesellschaft i rozparcelowany. W połowie XVIII w. ludność Psar liczyła już łącznie 50 zagrodników (Gärtner) i chatupników (Häusler), brak jednak było pełnoprawnych chłopów (Bauern). U progu 4 ćw. XVIII stulecia we wsi wymieniany był dwór, 2 folwarki, kościół ewangelicki z pastorałką, 2 domy parafialne, szkoła i 2 wiatraki. Na 472 mieszkańców 40 stanowili zagrodnicy. Na przełomie XVIII i XIX w. Do wsi należały także 2 folwarki, znajdujące się poza jej siedliskiem. Były to zlokalizowane na północny zachód Gasior (Gansahr) oraz Zawiszów (Sorwe). Na przełomie XVIII i XIX w. w miejscowości mieszkało 4 chłopów oraz 48 zagrodników. Wymieniano też kościół katolicki oraz browar. Liczba ludności rosła, osiągnął w 1830 r. - 552 osoby. Zamieszkiwały one w 78 domach. O stabilnym rozwoju wsi w 1 poł. XIX w. świadczy fakt, że w roku 1845 r. było tu już 79 domów z 562 mieszkańcami. We wsi była cegielnia i gorzelnia. W 1894 r. znajdowało się tu również leśnictwo. Wieś Psary położona na obszarze morenowych Wzgórz Trzebnickich. Miejscowość założono na łagodnie pośladowanym, opadającym ku północy terenie, przecinanym przez drobne cieki wodne, zasilające niewielkie zbiorniki o charakterze stawów. Przerzeczona struktura Psar nie jest jednolita. Starsza, południowa jej część skupiona wokół będącego siedzibą właścicieli dworu ma charakter wielodrożnicy. W jej obrębie ulokowany jest także kościół z otaczającym go cmentarzem. Północna część wsi to wydłużona na osi północ-południe owalna z zabudową skupioną wokół wrzecionowatego nawisła o charakterze łąki. Zespół zabudowy folwarcznej usytuowany został po południowej stronie wylęgającej ze wsi w kierunku zachodnim drogi, prowadzącej do Jemielna.

Stanowiska archeologiczne: 28/68/71-24 ślady osadnictwa- kultura przeworska, nowożytność.
37/77/71-24 osada- późne średniowiecze.

Bibliografia: • Johann Georg Knie, Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuss. Provinz Schlesien : nebst beigefügter Nachweisung von der Eintheilung des Landes nach den Bezirken der drei königlichen Regierungen, den darin enthaltenen Fürstenthümern und Kreisen, mit Angabe des Flächeninhaltes, der mittlern Erhebung über die Meeresfläche, der Bewohner, Gebäude, des Viehstandes usw. - 2. verm. u. verb. Aufl., Breslau 1845.

- Hans Lutsch, Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien , Bd. 2., Die Kunstdenkmäler der Landkreise des Reg.-Bezirks Breslau, Breslau 1889.
- Romuald M. Łuczynski, Losy rezydencji dolnośląskich w latach 1945-1991, Wrocław 2010.
- M. Pastorf, Schesisches Gitter-Adressbuch, Breslau 1876.
- Die Rittergüter und selbständigen Gutsbezirke in der Provinz Schlesien, Breslau 1870.
- Schlesisches Gitter-Adressbuch, Breslau 1886, 1891, 1894, 1902, 1905, 1909, 1912, 1917, 1921, 1926, 1930.
- Friedrich Albert Zimmermann: Beiträge zur Beschreibung von Schlesien. Bd. 1-13. Brieg 1786.

Materialy kartograficzne: • Messtischblatt, pomiar 1887 r., nowelizacja 1929 r., wydanie 1937-1940 r.

Istniejące zagrożenia: Degradacja układu ruralistycznego związana z współczesną zabudową różnego typu, dogszczenie i wprowadzanie nowej zabudowy na terenach historycznie niezabudowanych, rozbiórki i przebudowy budynków historycznych oraz ich modernizacja z wykorzystaniem współczesnych, niezgodnych z lokalną tradycją materiałów budowlanych. Inwestycje wymagające prac ziemnych.

Postulaty konserwatorskie: Utrzymanie układu wsi, ochrona dominant, zachowanie skali zabudowy, jej historycznego rozplanowania, tradycyjnych brył, formy, użycych materiałów i artykulacji elewacji, ochrona zabudowy dawnego zespołu dworsko-folwarcznego i parku.

11. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

12. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

czerwiec 2023

Justyna Kość

JK